

**VERSLAG VAN EEN ONDERZOEK NAAR HET VOORKOMEN EN HET BROEDSUCCES VAN DE WULP
IN HET GEBIED VAN DE GROTE RIVIEREN IN HET VOORJAAR VAN 1987**

Leo van den Berg

Inleiding

Het R.I.N. verricht al jarenlang onderzoek aan weidevogels. Het zwaartepunt ligt vooral op de relatie tussen het agrarisch grondgebruik en het broedsucces van weidevogels.

Over dit onderwerp is veel gepubliceerd (Beintema). Tot circa 1980 betrof dit de "erkende" weidevogelsoorten als Kievit, Grutto, Scholekster, Tureluur, Watersnip en Kemphaan. In het begin van de tachtiger jaren is de Wulp aan dit rijtje toegevoegd omdat deze soort steeds meer op cultuurgraslanden ging broeden en dus ook te maken kreeg met "agrarische bedreigingen".

Daarom worden de Wulpen in een aantal gebieden in Nederland gevolgd, o.a. in de polders ten zuiden van de Maas, tussen Ravenstein en Rosmalen/Empel.

Dit artikel geeft aan waaruit dit onderzoek bestaat en wat de resultaten (in 1987) van dit onderzoek zijn. Het is gebaseerd op een voortgangsrapport over het onderzoek en aan bepaalde conclusies dient dus géén absolute waarde te worden toegekend.

Het onderzoek

Al enkele jaren worden de Wulpen in het Maasland gevolgd. Naast het karteren van de territoria worden nesten gezocht, wordt het broedverloop gevolgd en worden zoveel mogelijk jonge Wulpen geringd.

Voorts werden enkele uitgemaaide of anderszins verstoorde legfels ter beschikking gesteld aan H. Visser. Hij verricht een temperatuurregulatie-onderzoek. Eieren werden in de broedmachine uitgebroed en de jongen werden weer in Maasland teruggezet. Het onderzoek van Visser komt in dit artikel niet aan de orde.

Resultaten

In het onderzoeksgebied werden in 1987 98 Wulpenterritoria vastgesteld (figuur 1). Omdat er in een aantal delen sprake is van klustervorming is het mogelijk dat niet alle territoria zijn vastgesteld. Voorts bepaald het aanwezige relief, de mate van grasgroei e.d. eveneens de volledigheid van de inventarisatie. Met andere woorden, in werkelijkheid zijn er wellicht meer territoria dan op basis van de inventarisatie is gebleken. In 1987 zijn twee maal zoveel wulpenterritoria vastgesteld dan in 1985.

Evenals in de andere onderzoeksjaren zijn er ook nu weer aanwijzingen verkregen, dat een aantal territoria waarschijnlijk bezet was door jonge, nog niet geslachtsrijpe, vogels. In dergelijke territoria werd, vooral in de maanden mei en juni, regelmatig balts waargenomen, doch aanwijzingen voor het broeden werden niet verkregen.

Aan de hand van nestvondsten en waarnemingen van vogels met jongen mag worden aangenomen dat het broedseizoen in het Maasland voor circa 41 paren succesvol is verlopen.

De broedgegevens

Doordat de groei van de vegetatie in 1987 veel vroeger en sneller op gang kwam dan in het voorjaar van 1986, was het dit jaar veel moeilijker om de nesten te vinden.

Het eerste legsel werd gevonden op 11 april en bevatte toen reeds 4 eieren waarop gebroed werd. In de loop van april werden nog 17 legsels gevonden. Hieronder bevond zich één legsel dat slechts twee eieren bevatte, terwijl er in twee nesten drie eieren aanwezig waren.

Op 5 mei werden de eerste jongen in het nest aangetroffen. Het aanvangstijdstip van dit legsel moet dus in de eerste dagen van april zijn geweest. Op 9 mei was sprake van een eerste "geboortegolf". In vier nesten bevonden zich toen kuikens. Op 12 mei waren er in drie nesten kuikens terwijl toen twee andere legsels aangepikt waren. Deze kwamen op 16 mei uit. Tenslotte werden op 19 mei in twee nesten in totaal acht jongen aangetroffen. Deze tien paren zijn dus allemaal met broeden begonnen in de eerste helft van april. Dit geldt bovendien voor een paartje waarvan de eieren naar de broedmachine verplaatst werden en die daar met succes uitkwamen.

Onder de paren waarvan het nest niet gevonden werd, doch waarvan wel jongen geringd konden worden, bevonden er zich 12 waarvan de eieren zeker vóór 15 mei zijn uitgekomen. In juni werden nog drie paren met kleine pulli gezien. Dat wil zeggen, dat in 1987 van 43 gecontroleerde paren er 23 vóór 15 april met nestelen begonnen zijn. Deze "vroeg vogels" scoorden een gunstig broedresultaat. Het laatste broedsel moet omstreeks 15 mei gestart zijn. Van dit paar werden op 19 juni jongen van enkele dagen oud waargenomen.

De gegevens over het broedsucces en de verliezen zijn in tabel 1 samengevat, waarbij de waarnemingen per decade gegroepeerd zijn.

Evenals in voorgaande jaren werden de gevonden legsels gemarkeerd met één (in korte vegetatie) of twee stokken. In de eerste helft van april heeft dit enkele legsels behoeft voor vernietiging bij slepen en rollen van de graslanden.

Eén legsel werd door de veehouder zelf voorzien van een "perkje" en zodoende beschermd tegen het ingeschaarde melkvee. Dit legsel kwam met succes uit.

Overigens hebben de Wulpen in de graslanden in 1987 weinig hinder van agrarische activiteiten ondervonden. Onder invloed van het koude en natte weer in mei/juni kwam de grasoogst pas laat op gang. De meeste legsels waren toen al ruimschoots uitgekomen. Weidend vee heeft in 1987, althans bij de gecontroleerde paren, niet tot verliezen van eieren geleid. Wel werd een legsel, kort voor het uitkomen, gepredeerd. Dit moet waarschijnlijk aan een loslopende hond worden toegeschreven.

In één nest werden op 23 mei, na een nacht van hevige regenbuien, drie dode kuikens aangetroffen. Twee dagen eerder bevatte een ander nest overigens ook twee dode kuikens.

Nadat in 1986 voor het eerst een legsel was gevonden op een, nog niet bewerkte, maisakker werden er dit jaar drie van zulke gevallen geconstateerd. Veiligheidshalve werden twee van deze legsel ten behoeve van het onderzoek van H. Visser overgebracht naar de broedmachine. Dit leverde zeven jonge Wulpen op, die op 26 juni in het Maasland losgelaten werden. Het derde legsel werd gemarkeerd met flinke stokken maar ging, ondanks het feit dat wij de loonwerker op dit nest geattendeerd hadden, bij egaliseren en inzaaien van de akker toch verloren.

Eén legsel bevond zich op een akker met wintergraan. Deze akker werd tijdens het broedproces tweemaal bespoten, maar dit heeft geen nadelige gevolgen gehad. Dat er zich in dit nest een vuil ei bevond moet worden toegeschreven aan het feit dat dit (eerste) ei tijdens een natte periode enige tijd verzonden is geweest in de weke bodem van de nestkuil.

Het totale aantal gevonden eieren bedroeg in 1987 in het Maasland 68. Hier- van verdwenen er een door predatie (n.b. één legsel bevatte op het moment dat wij het vonden slechts twee eieren, mogelijk heeft hier ook ei-predatie plaatsgevonden) terwijl er één ei niet uitkwam doordat er een eischaal van een eerder uitgekomen ei over de (aangepikte) stompe pool geschoven was. Slechts tweemaal werd een vuil ei aangetroffen. Van de aldus uitgekomen 64 jongen stierven er vijf in het nest.

In de maanden mei en juni werden van 22 paren waarvan het nest niet gevonden was in totaal ten minsten 40 jongen gezien. Van 8 andere paren kon het aantal jongen toen niet bepaald worden.

Tabel 1. Lotgevallen van Wulplegels en gegevens over paren met jongen van 46 nesten in Maasland.

Paar nr.	Periode							Bijzonderheden en opmerkingen
	1	2	3	4	5	6	7	
1	4	3	u					9-5 2 kuikens geringd, 1 ei nog aangepikt
2	4	4	4	u				in wintergraan; 1 vuil ei, 12-5 2 kuikens geringd
3	4	4	p					9-5 gepredeerd, w.s. door een hond
4	4	4	u					9-5 4 kuikens uit en geringd
5	4	4	u					5-5 3 kuikens geringd, 1 ei nog aangepikt
6	4	4						1-5 perkje gezet door boer; 9-5 uit en reeds ver- trokken
7	4	4	4	u				16-5 2 kuikens geringd bij nest, 2 waren reeds vertrokken
8	3	4'						op maisakker; 23-4 eieren naar broedmachine
9	4	4	4	u				19-5 2 uit en weg, 1 dood en 1 stervend kuiken nog in nest
10		4	4	u				19-5 4 kuikens geringd
11		4	4	u				16-5 3 kuikens geringd, 1 dood in ei
12		4'						op maisakker; 23-4 eieren naar broedmachine
13		4	u					9-5 2 kuikens geringd, 2 reeds vertrokken
14		4	4	u				19-5 4 kuikens geringd
15		4	4	4	u			23-5 3 kuikens dood na regen, 1 reeds vertrokken
16			2	u				op slootrand, 2 kuikens geringd op 12-5
17			4	u				12-5 3 kuikens geringd, 1 vuil ei in nest
18		4	m					30-4 4 eieren op maisakker, 4-5 kapot (landwerk)
19					x			21-5 2 kuikens geringd, 3-6 3e kuiken geringd
20					x			21-5 2 kuikens geringd, 14-6 controlevangst
21					x			21-5 2 kuikens geringd
22					x			21-5/27-5 hevig alarm, geen kuikens gezien
23					x			21-5 1 kuiken geringd
24					x			30-5 3 kuikens gezien waarvan 2 werden geringd
25					x			30-5 2 grote kuikens geringd
26						x		31-5 3 kuikens geringd
27						x		31-5 2 kuikens geringd
28						x		31-5 1 kuiken geringd
29						x		31-5 1 kuiken geringd
30						x		3-6 3 grote kuikens gezien, nog aanwezig op 14-6
31						x		3-6 1 kuiken geringd
32							x	11-6 1 kuiken geringd
33							x	11-6 2 kuikens waarvan er één geringd werd
34							x	11-6 3 kuikens, 2 geringd, 14-6 de 3e ook geringd
35							x	11-6 1 groot kuiken geringd
36							x	14-6 2 grote kuikens gezien
37							x	16-6 1 kuiken van enkele dagen oud gezien
38							x	14 en 16-6 2 juist vliegvlugge, ongeringde jongen
39						x		vanaf eind mei hevig alarm, geen jongen gezien
40						x		vanaf eind mei hevig alarm, geen jongen gezien
41				x				vanaf half mei alarm, 20-6 vliegvlugge jongen
42							x	19-6 2 kuikens van enkele dagen oud gezien
43							x	19-6 hevig alarm, geen kuikens gezien
44						x		vanaf eind mei hevig alarm, geen kuikens gezien
45						x		eind mei enkele dagen hevig alarm
46						x		vanaf eind mei steeds hevig alarmerend paar

4' = eieren in broedmachine uitgebroed; p = predatie; m = mechanische verliezen; u = uitgevlogen; x = nest niet gevonden, kuikens wel gezien of geringd

Periode verklaring behorende bij tabel 1:

1 = 10-4/20-4; 2 = 21-4/30-4; 3 = 1-5/10-5; 4 = 11-5/20-5; 5 = 21-5/30-5
 6 = 31-5/ 9-6; 7 = 10-6/20-6

Het totaal aantal uitgekomen jonge Wulpen in het Maasland lag in 1987 dus even boven de honderd. Dit is een aanmerkelijk beter resultaat dan in 1986, toen er circa 81 jongen werden waargenomen.

Waarnemingen in de maand juni maken aannemelijk dat per paartje in 1987 gemiddeld twee jongen vliegvlug werden. Voor alle 41 succesvolle paren tezamen wil dit dus zeggen dat het rendement dit jaar zeker rond de 80 vliegvlugge jongen lag. Daarnaast zijn dus nog zeven in de broedmachine opgegroeide jonge Wulpen losgelaten.

Het voorjaar van 1987 was voor vele vogelsoorten door de "uitlopende" winter aan de late kant.

Toch was de Wulp, voor wat betreft aanvangstijdstip eilegsel nauwelijks later dan in "normale" jaren.

Het aanvangstijdstip (le ei) van Wulpenparen in het Maasland is in tabel 2 aangegeven.

Tabel 2. Aanvangstijd (le ei) van Wulpenparen in het Maasland in 1987.

Maand	april						mei		
periode	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	1-5	6-10	11-15
aantal legsels	8	12	10	5	1	-	-	1	1

Maten en gewichten van jonge Wulpen in Maasland

Ook in 1987 werd weer getracht om een zo groot mogelijk aantal jonge Wulpen van een ring te voorzien. Door, aan het eind van de broedcyclus, de controlleronden tenminste tweemaal per week uit te voeren gelukte het, om van elf paren de jongen in het nest te ringen. In totaal werden op deze wijze 31 jonge Wulpen geringd.

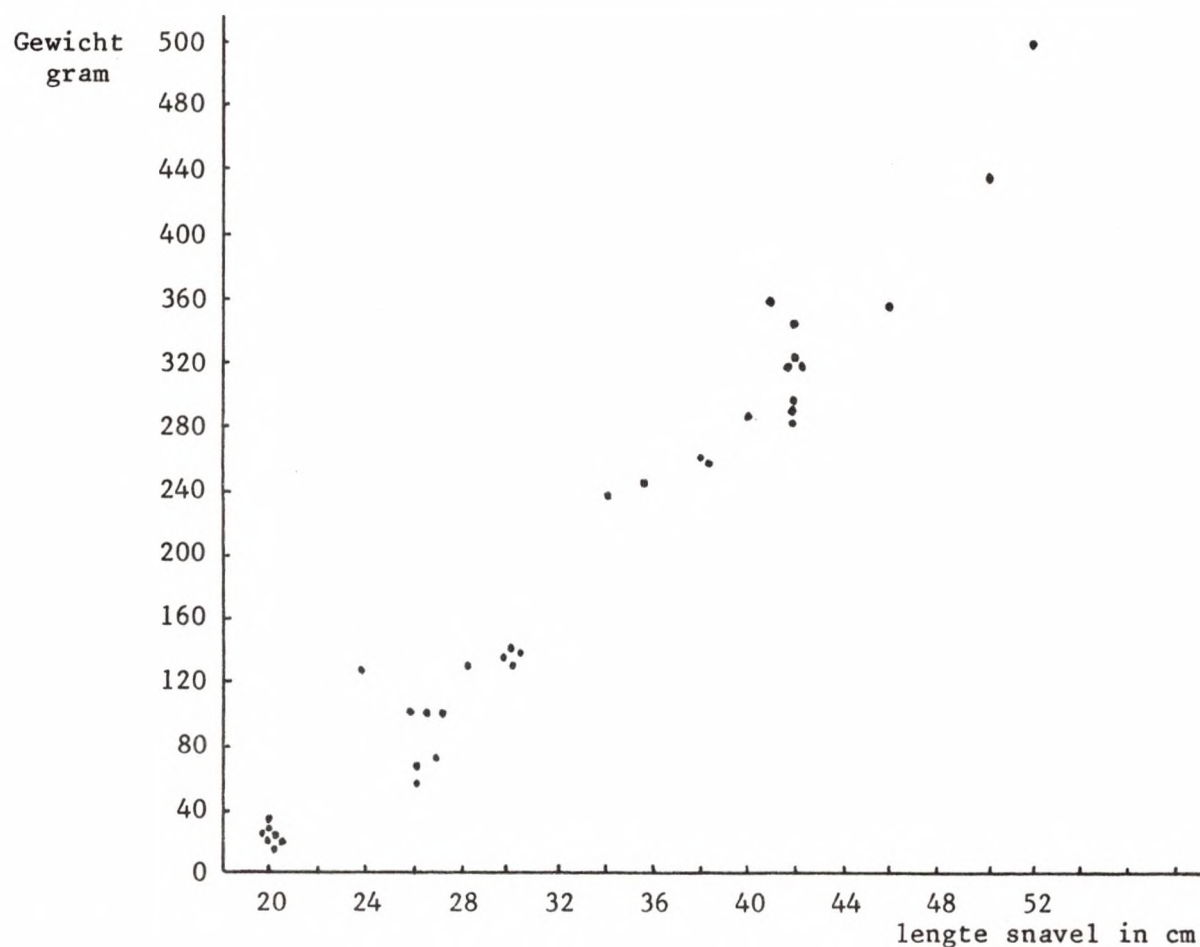
Nadien werden nog van 15 andere paren één of meer jongen geringd. Tezamen met de beide "broedmachine-paren" zijn in 1987 dus van 28 paren in het Maasland jongen geringd.

Het wordt steeds moeilijker om "in de vrije wildbaan" de jongen te bemachtigen omdat de oude Wulpen steeds sneller gaan alarmeren. In de tweede helft van juni gelukte het tenslotte niet meer om "ongezien" naderbij te komen, al op 500 m tot 1 km afstand kwamen de vogels m'n auto luid alarmerend tegemoet vliegen. Omdat er toen in enkele delen van de polder sprake was van concentraties van paren met jongen, was de kans om nog vogels te pakken te krijgen vrijwel nihil. Van alle jonge Wulpen werden de gewichten en snavelmaatjes genoteerd.

In figuur 1 zijn de resultaten hiervan aangegeven. Het blijkt (uiteraard) dat er een duidelijk verband is tussen gewicht en snavellengte.

Vijf geringde kuikens werden later in het seizoen nog tweemaal gecontroleerd. De resultaten ervan staan in tabel 3.

Figuur 1. Relatie tussen gewicht en snavellengte van een aantal in 1987 geringde Wulpen in het gebied van de grote rivieren. (In verband met de leesbaarheid van de figuur zijn niet alle geringde Wulpen ingetekend).

Tabel 3: Maten en gewichten van gecontroleerde jonge Wulpen.

	Gewicht bij eerste meting		Eerste meting		Tweede meting		Aantal dagen tussen eerste en tweede meting		Gewichtstoename (dag)		Snavelgroei per dag	
Wulp 1	58	gram	16-5-87		10-6-87		20		16,2	gram	1,46	mm
Wulp 2	55	gram	19-5-87		10-6-87		17		16,2	gram	1,36	mm
Wulp 3	56	gram	19-5-87		10-6-87		17		16,4	gram	1,44	mm
Wulp 4	102	gram	21-5-87		3-6-87		13		19,8	gram	1,07	mm
Wulp 5	59	gram	21-5-87		14-6-87		24		14,4	gram	0,81	mm

Terugmeldingen van in het rivierengebied geringde Wulpen.

Sinds de start van dit onderzoek in 1982 werden er in het rivierengebied 283 Wulpen geringd.

Hiervan werden tot dusverre acht terugmeldingen verkregen.

Het blijkt, dat onze jonge Wulpen al snel na afloop van het broedseizoen langs de Franse kusten verschijnen. Dit kan al in juli het geval zijn, blijkens een op 30-05-86 geringde vogel die op 23-07-86 werd teruggemeld. Kennelijk eist de jacht in Frankrijk dus wel haar tol van onze Wulpen. Onder de terugmelding is er één uit Marokko, die aangeeft dat de jonge Wulpen in hun eerste levensjaar tot in Noord-Afrika kunnen trekken.

Dit is in tegenspraak met hetgeen hierover door Speek en Speek (1984) wordt gezegd: "onze eigen broedvogels zijn geen verre trekkers, ook de jonge vogels niet. Wulpen gaan slechts bij uitzondering tot in het zuiden van Spanje". Op het bijbehorende kaartje is als meest zuidelijke meldingsplaats de Coto Donana aangegeven!

Slot

In vergelijking tot de "erkende" weidevogelsoorten is het Wulpenonderzoek nog maar net gestart. Toch zijn er enkele voorlopige conclusies te trekken: de Wulpen lijken zich definitief in de cultuurgraslanden te vestigen en het gaat ze, althans in het Maasland tot nu toe, niet zo slecht af. Het zal nog moeten blijken op welke plaats (naar toenemende mate van kriticiteit: Kievit - Scholekster - Grutto - Tureluur - Watersnip) de Wulp thuis hoort.

De Wulp heeft zich, blijkens de ligging nabij verstoringsgrenzen, reeds goed aan die vestoring aangepast.

Het fenomeen klustervorming, zoals ook duidelijk in Maasland is waargenomen, is nog niet te verklaren. Vergelijking van dit patroon met bodemkaart of grondwatertrappenkaart geeft vooralsnog geen verklaring voor dit fenomeen. Ogenscheinlijk geschiktere plaatsen in Maasland zijn juist (nog) niet door Wulpen bezet.

Adres: RIN, Kemperbergerweg 67, 6816 R M Arnhem.

Kaart 1. Overzicht van alle gelokaliseerde territoria van de Wulp in 1987 in het Maasland. Van de paren zijn de broedgegevens opgenomen in tabel 1.

